

HYRYNSALMEN KUNNAN TARKASTUSLAUTAKUNTA
ARVIOINTIKERTOMUS 2018

Tarkastuslautakunta 9.5.2019 § 30

Sisällysluettelo

1. Tarkastuksen ja arvioinnin toteutus	1
1.1. Tarkastuslautakunnan tehtävät.....	1
1.2. Tarkastuslautakunnan kokoonpano	1
1.3. Arviointikertomuksen toteutustapa	1
2. Vuoden 2017 arviointikertomuksen käsittely	3
3. Tavoitteiden toteutumisen arviointi	4
3.1. Kattamaton alijäämä.....	4
3.2. Taloudellisten tavoitteiden toteutuminen	5
3.3. Investoinnit	8
3.4. Strategisten tavoitteiden toteutuminen kuntakonsernissa	8
4. Sidonnaisuudet	16
5. Tarkastuslautakunnan vuoden 2018 havaintojen ja arviointien yhteenveto	17

1. Tarkastuksen ja arvioinnin toteutus

1.1. Tarkastuslautakunnan tehtävät

Uuden kuntalain 121 §:n mukaan tarkastuslautakunnan tehtävänä on:

- 1) valmistella valtuuston päätettävät hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat;
- 2) arvioida, ovatko valtuuston asettamat toiminnan ja talouden tavoitteet kunnassa ja kuntakonsernissa toteutuneet ja onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla;
- 3) arvioida talouden tasapainotuksen toteutumista tilikaudella sekä voimassa olevan taloussuunnitelman riittävyttä, jos kunnan taseessa on kattamatonta alijäämää;
- 4) huolehtia kunnan ja sen tytäryhteisöjen tarkastuksen yhteensovittamisesta;
- 5) valvoa 84 §:ssä säädetyn sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamista ja saattaa ilmoitukset valtuustolle tiedoksi;
- 6) valmistella kunnanhallitukselle esitys tehtäviään koskeviksi hallintosäännön määräyksiksi sekä arvioinnin ja tarkastuksen talousarvioksi.

1.2. Tarkastuslautakunnan kokoonpano

Tarkastuslautakunnan kokoonpano

1.1.-31.12.2018

puheenjohtaja Tolonen Helka	varajäsen Kemppainen Paula
varapuheenjohtaja Heikkinen Asta	varajäsen Kemppainen Saara
jäsen Leinonen Ahti	varajäsen Pesola Leila
jäsen Remes Pentti	varajäsen Kinnunen Paavo
jäsen Kemppainen Esa	varajäsen Heikkinen Tarmo

Tarkastuslautakunnan esittelijöinä toimivat puheenjohtaja varsinaisten päätössioiden osalta, tilintarkastaja tilintarkastusioiden osalta ja sihteerit teknisten kokousasioiden osalta. Sihteerinä on toiminut Pirkko Ohtonen.

Vastuunalaisena tilintarkastajana on vuonna 2018 toiminut JHT, KHT Tiina Mikkonen-Brännkärr (Tarkastuslautakunta 5.4.2018 § 26, kunnanvaltuusto 21.6.2018 § 13).

1.3. Arviointikertomuksen toteutustapa

Tarkastuslautakunta kokoontui syyskauden 2018 aikana 3 kertaa sekä kevätkauden 2019 aikana 6 kertaa.

Tarkastuslautakunta on laatinut arviointisuunnitelman vuosille 2017 – 2020 (16.11.2017 § 56). Arviointisuunnitelmaan perustuen on laadittu työohjelma vuodelle 2018 (30.8.2018 § 47).

Lautakunta tutustui arviointivuoden aikana palvelujen järjestämiseen ja kuuli seuraavia virkamiehiä:

30.08.2018	§ 46 Tilintarkastajan tarkastussuunnitelma 2018 - 2021 ja työohjelma 2018 § 47 Tarkastuslautakunnan arvioinnin työohjelma vuodelle 2018
04.10.2018	§ 51 Kunnan toiminnan yleiskatsaus, talouskatsaus kunnanjohtaja Heimo Keränen
15.11.2018	§ 57 Sivistyspalveluiden tilannekatsaus sivistyspalveluiden päällikkö Veli-Pekka Mäkeläinen
17.01.2019	§ 3 Elinkeino- ja matkailutoimen tilannekatsaus kehityspäällikkö Pekka Oikarinen
14.02.2019	§ 9 Talouskatsaus ja työllisyysdenhoito kunnanjohtaja Heimo Keränen
07.03.2019	§ 13 Vesi-Mega Oy:n tilannekatsaus toimitusjohtaja Kaarlo Komulainen §14 Kiinteistö Oy Ahmahakan, Kiinteistö Oy Hyrynsalmen Virastotalon ja Asunto Oy Kiviöntaidon tilannekatsaus toimitusjohtaja Pekka Oikarinen
20.3.2019	§ 18 Teknisten palveluiden tilannekatsaus teknisten palveluiden osastopäällikkö Jouni Romppainen
3.4.2019	§ 22 Kunnanjohtajan katsaus, vuoden 2018 tilinpäätös kunnanjohtaja Heimo Keränen
9.5.2019	§ 28 Tilintarkastajan raportti § 29 Tilinpäätöksen käsittely § 30 Arviointikertomuksen käsittely

2. Vuoden 2017 arviointikertomuksen käsittely

Kunnanvaltuusto merkitsi tarkastuslautakunnan esityksen mukaan arviointikertomuksen vuodelta 2017 tiedoksi kokouksessaan 21.06.2018 § 12. Uuden kuntalain 121 §:n mukaan kunnanhallitus antaa valtuustolle lausunnon toimenpiteistä, joihin arviointikertomus antaa aihetta.

Kunnanhallitus on antanut valtuustolle seuraavan lausunnon toimenpiteistä, joihin arviointikertomus on antanut aihetta (kunnanvaltuusto 13.11.2018 § 37):

Tarkastuslautakunnan havainto	Kunnanhallituksen selvitys
Tarkastuslautakunta oli tyytyväinen toteutuneeseen talouden tasapainottamistyöhön koko kuntakonsernissa.	On ymmärrettävää, että tarkastuslautakunta seuraa talouden tasapainottamissuunnitelman riittävyttä ja toteutumista aktiivisesti myös tulevaisuudessa.
Arviointikertomuksessa kiinnitettiin huomiota siihen, että elinkeinotoimen toimintakertomuksessa ei ollut raporttia tai arvioita Ukkohallan vuodepaikkojen lisääntymisestä tai matkailuyritysten liikevaihdon ja työpaikkojen määrän kehityksestä. Lisäksi tarkastuslautakunta halusi tietää, miten Ukkohallan kehittämiseksi asetetut strategiset vaikuttavuustavoitteet ovat edistyneet edellisen strategiakauden aikana.	Huomio on aiheellinen, mutta toimintakertomusta tarkemman raportoinnin tuottaminen vaatisi erillistä arviointia, joka puolestaan vaatisi kohtuuttomasti resursseja. Kehitys ja vaikutukset ovat kuitenkin olleet strategian suuntaisia; ja jatkossa uusi Hyrynsalmen kuntastrategia antaa paremman viitekehyksen arvioida myös elinkeinopolitiikkaa.
Työllistämistoiminnalle asetettu 253 000 euron budjetti on alittunut n. 70 000 eurolla (toteuma 72,5%). Tarkastuslautakunta kysyy, mistä määrärahojen säästyminen on aiheutunut?	Määrärahojen alittuminen on aiheutunut: osittain KELA-korvausten ennakoitua pienemmästä summasta (n. 10 000 €); ennakoitua pienemmistä ostopalveluista Paltamon työvoimayhdistykseltä (50 000 €); ja muista pienemmistä – kunnasta riippumattomista – syistä (n. 10 000€), kuten TE-toimiston ja sote-kuntayhtymän akuutista resurssivajeesta.
Tarkastuslautakunta kiinnittää huomiota sivistyspalvelujen hallinnon toimintakertomusraportointiin, jossa ei ole otettu kantaa asetettujen toiminnallisten tavoitteiden toteutumiseen asetetuilla mittareilla.	Huomio on aiheellinen ja se vaatii jatkossa myös mittareiden relevantimpaa asettamista, jotta niiden toteutumista on mahdollista seurata. On kuitenkin hyvä huomata, että perusopetuksen koulukuljetuskustannukset olivat vuonna 2017 noin 12 500 euroa pienemmät kuin vuonna 2016.
Tarkastuslautakunta haluaa kiinnittää huomiota varhaiskasvatuksen toimintakertomusraportointiin, jossa ei ole otettu kantaa asetettujen strategisten ja toiminnallisten tavoitteiden toteutumiseen esimerkiksi henkilöstön koulutuksen ja työskentelyilmapiirin näkökulmasta. Esitetyille tunnusluvuille olisi hyvä esittää myös esimerkiksi edellisen vuoden vertailutieto.	Huomio on aiheellinen ja erityisesti työskentelyilmapiiriin on jo kiinnitetty huomiota käynnistämällä henkilöstöä koskeva työyhteisön toimintatapojen kehittämistyö. Jatkossa myös uuden päiväkodin perustaminen edellyttää syvällisiä kehittämistoimia, joihin ollaan varautumassa.
Tarkastuslautakunta pitää hyvänä asiana onnistunutta yhteistyötä muiden kuntien ja koulutustoimijoiden kanssa. Tarkastuslautakunta haluaa kiinnittää huomiota perusopetuksen toimintakertomusraportointiin, jossa ei ole otettu kantaa talousarviossa asetettujen toiminnallisten mittareiden toteutumiseen.	Huomio on aiheellinen ja siihen tullaan jatkossa kiinnittämään enemmän huomiota.
Lautakunta muistuttaa edelleen, että tavoitteiden tulee olla strategialähtöisiä ja tavoitteiden toteutumisen raportoinnin tulisi olla johdonmukaista suhteessa asetettuihin tavoitteisiin.	Edellä esitetyt ongelmat ratkeavat pääosin uuden hallintosäännön ja konserniohjeen valmistuttua marraskuun 2018 aikana sekä uuden kuntastrategian valmistuessa vuoden 2018 loppuun mennessä

3. Tavoitteiden toteutumisen arviointi

3.1. Kattamaton alijäämä

Valtuusto vahvisti talousarvion 2018 ja taloussuunnitelman vuosille 2019-2020 (18.12.2017 § 68). Kuntalain 110 § mukaan kunnan taloussuunnitelman on oltava tasapainossa. Kunnan taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa enintään neljän vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien (vuoden 2020 tilinpäätöksessä). Kunnan tulee päättää taloussuunnitelmassa yksilöidyistä toimenpiteistä, joilla alijäämää edellä mainittuna ajanjaksona katetaan. **Kunnan taseessa ei ole kattamatonta alijäämää 31.12.2018 tilinpäätöksessä.**

Tilinpäätöksen 2016 mukaan Hyrynsalmen kunnan taseessa oli kattamatonta kumulatiivista alijäämää 515 euroa per asukas ja yhteensä 1,24 miljoonaa euroa. Vuosina 2017 ja 2018 kunnan alijäämä on saatu katettua niin, että taseessa on vuoden 2018 lopussa ylijäämää 580 000 euroa. Kuntakonsernin taseessa on edelleen kattamattomia alijäämiä 1,6 miljoonaa euroa, kun vielä vuoden 2016 lopussa konsernin alijäämä oli yhteensä 2,717 miljoonaa euroa.

Hyrynsalmen kunta täytti vuosien 2015 ja 2016 konsernitilinpäätösten perusteella asetetut kriisikunnan raja-arvot taseen kertyneen alijäämän osalta. Tämän takia Valtiovarainministeriö asetti 22.8.2017 kuntalain 118 §:n mukaisen arviointiryhmän, jonka tehtävänä oli tehdä laissa tarkoitettu selvitys kunnan mahdollisuuksista turvata asukkailleen lainsäädännön edellyttämät palvelut. Selvitys tehtiin ja arviointiryhmä päätti työnsä 9.2.2018. Loppuraportissaan arviointiryhmä on todennut, että Hyrynsalmen kunnalla on edellytykset palvelujen järjestämiseen ja turvaamiseen kuntalaisille itsenäisenä kuntana, koska kunnalla on toimiva säästöohjelma ja vahvat viitteet talouden nopeasta kohentumisesta.

Kunnanvaltuusto on hyväksynyt 18.12.2017 Hyrynsalmen kunnan talouden tasapainottamistoimenpiteet. Talouden tasapainottamisohjelmassa on osoitettu, kuinka konsernin alijäämät saadaan katettua vuoteen 2020 mennessä, ja sitä toteutetaan lähinnä talousarvioiden kautta. Tasapainottamisohjelman mukaan konsernille tehdään oma talouden hallintaohjelma osana koko konsernin ja kunnan strategiaa, joka valmistuu vuoden 2018 aikana.

Talouden tasapainottamistoimenpiteillä pyritään terveeseen, kestäväan kuntatalouteen. Terve kuntatalous edellyttää ylijäämän tuottokykyä poistojen kattamiseksi ja uusien investointien mahdollistamiseksi. Tulojen lisäämisen lisäksi talouden tasapainotusohjelman runko jaetaan seuraaviin säästökokonaisuuksiin:

1. vajaakäytössä olevien kiinteistöjen myynti
2. organisaatio- ja palvelurakenteen muutokset sekä hallinnon tehostaminen
3. palvelutason muutokset
4. muut yksittäiset toimenpiteet.

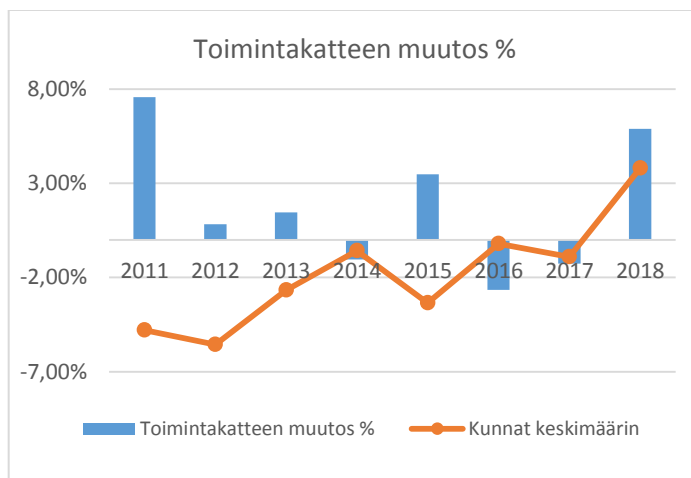
Kuntalain mukaisten kriteerien täytyminen (muut kuin kunnan taseen alijäämän kattamisvelvollisuus):

		2017	2018	
Asukasta kohden laskettu kertynyt alijäämä on kuntakonsernin viimeisessä tilinpäätöksessä vähintään 1 000 euroa/as ja sitä edeltäneessä tilinpäätöksessä vähintään 500/as euroa.	Raja-arvo	-500	-1000	Ei täyty
	Toteuma	-711	-706	
TAI jos kahden viimeisen tilinpäätöksen mukaan seuraavat tunnusluvut täyttyvät:				
• Kuntakonsernin vuosikate on ilman kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain (1704/2009) 30 §:n mukaan myönnettyä harkinnanvaraisen valtionosuuden korotusta negatiivinen (vuosikate eur/as)	Vuosikate eur/as	1 204	769	Ei täyty
• Kunnan tuloveroprosentti on vähintään 1,0 prosenttiyksikköä korkeampi kuin kaikkien kuntien painotettu keskimääräinen tuloveroveroprosentti (2017: 19,90, 2018; 19,86)	Raja-arvo	20,90	20,86	Täyttyy
	Toteutuma	21,75	21,75	
• asukasta kohden laskettu kuntakonsernin lainamäärä ylittää kaikkien kuntakonsernien keskimääräisen lainamäärän (2017: 6 299 eur/as) vähintään 50 prosentilla	Raja-arvo	9 449		Ei täyty Vuoden 2018 konsernien keskiarvoa ei tiedossa
	Toteuma	3 937	4 825	
• kuntakonsernin suhteellinen velkaantuminen on vähintään 50 prosenttia.		38,8	43,7	Ei täyty

Muut kriteerit yhdessä eivät täytä selvitysehtoa

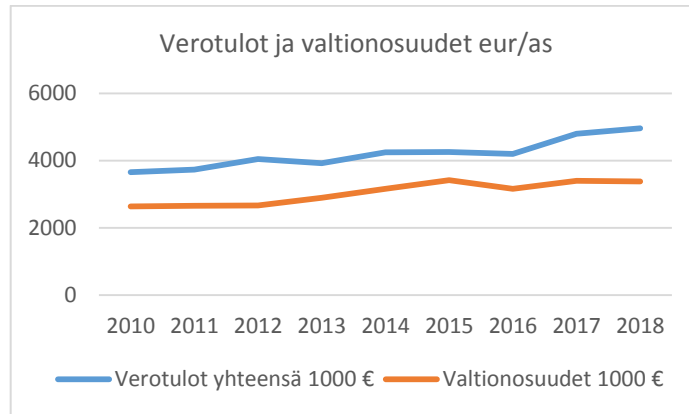
3.2. Taloudellisten tavoitteiden toteutuminen

Vuoden 2018 tilinpäätöksen mukaan kunnan toimintakate heikkeni 5,9 %. Toimintakate oli 18,17 miljoonaa euroa, mikä oli 0,63 miljoonaa euroa heikompi kuin muutetussa talousarviossa. Toimintatuottoja kertyi 3,36 miljoonaa euroa ja toimintakulut 21,54 miljoonaa euroa. Toimintakulut olivat 4,6 % (0,79 miljoonaa euroa) talousarviota suuremmat, ja toimintatuottoja kertyi n. 0,15 miljoonaa euroa budjetoitua vähemmän.

Kuva 1 Toimintakatteen muutos -% Hyrynsalmella ja koko maassa 2011-2018

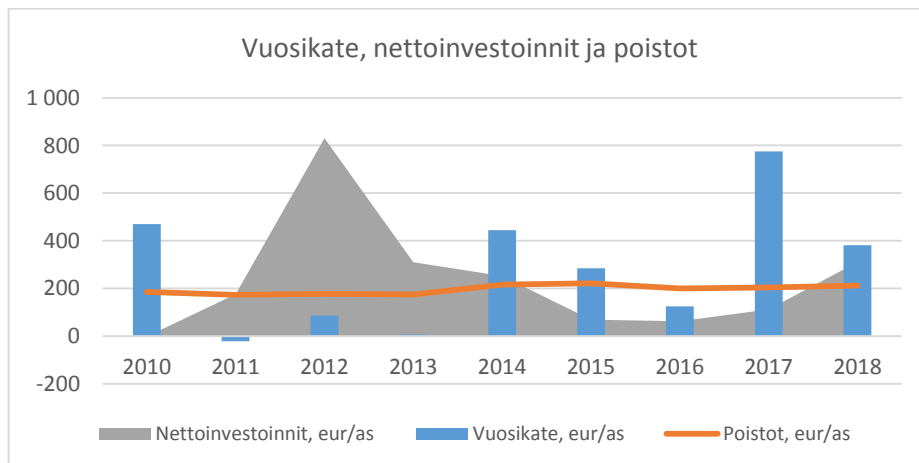
Vuosina 2016-2017 Hyrynsalmen kunnan toimintakate kehittyi paremmin kuin kunnissa keskimäärin. Vuonna 2018 toimintakate heikkeni enemmän kuin koko maassa. (kuva 1)

Kuva 2 Verotulojen ja valtionosuuksien kehitys 2010-2018

Verotulot ja valtionosuudet olivat kokonaisuutena vuoden 2017 tasolla. Verotulojen kertymä 7,7 M€ oli hieman edellisvuotta pienempi (2017: 7,9milj. €). Tuloverokertymä oli 0,15 milj. euroa pienempi kuin talousarviossa, mutta kiinteistöverotuotot toteutuivat budjetoitua paremmin ja kasvua vuoteen 2017 syntyi 0,34 miljoonaa euroa. Yhteisöverojen kertymä heikkeni 0,1 miljoonalla eurolla. Hyrynsalmen kunnan kiinteistöverotuottoja vahvistavat tuulivoimaloista kerättävät kiinteistöverot. Valtionosuuksia kertyi hieman enemmän kuin vuonna 2017, kasvua noin 1,5 % (0,17 milj. euroa).

Heikentyneen toimintakatteen myötä kunnan vuosikatteen muodostui 0,87 miljoonaa euroa, kun vuonna 2017 vuosikate oli 1,8 miljoonaa euroa. Investointien toteuma oli päiväkotinvestoinnin lykkääntymisen myötä vain 0,7 miljoonaa, kun talousarviossa oltiin varauduttu 1,8 miljoonan euron investointeihin.

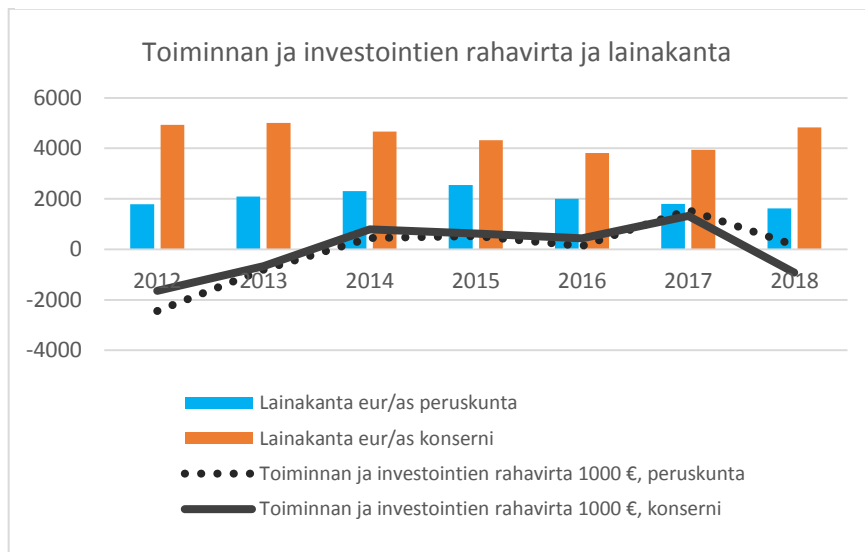

Kuva 4 Kunnan vuosikate, nettoinvestoinnit ja poistot 2010-2018

Peruskunnan vuosikate riitti kattamaan poistojen lisäksi myös nettoinvestoinnit, eikä kunnan tarvinnut ottaa talousarviossa varattua lisälainaa. Emokunnan osalta asukasta kohden laskettu

lainakanta pieneni edelleen, ollen 31.12.2018 yhteensä 3,7 miljoonaa euroa. Konsernin näkökulmasta toiminnan ja investointien rahavirta oli alijäämäinen (vuosikate ei riittänyt kattamaan nettoinvestointeja), mistä johtuen konsernin lainakanta kasvoi n. 1,9 miljoonaa euroa (888 euroa/as) edellisvuodesta, ollen jo vuoden 2012 tasolla.

Kuva 5 Toiminnan ja investointien rahavirran ja lainakannan kehitys kunnassa ja kuntakonsernissa 2012-2018

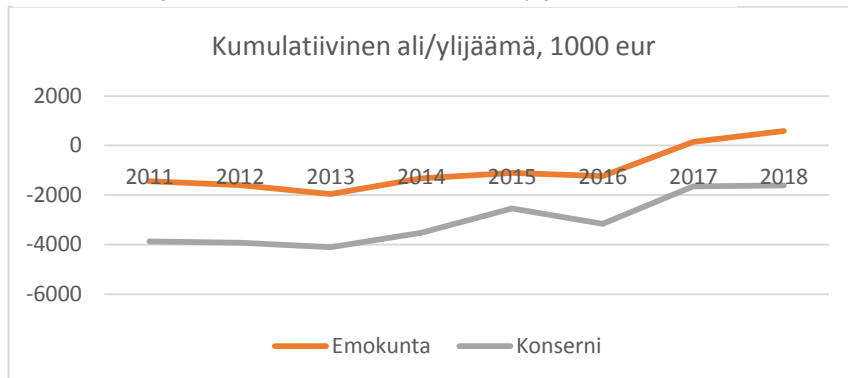

Rahoituslaskelman välitulokseksi **toiminnan ja investointien rahavirta** itsessään on jo tunnusluku, jonka *positiivinen (ylijäämäinen)* määrä ilmaisee sen, kuinka paljon rahavirrasta jää nettoantolainaukseen, lainojen lyhennyksiin ja kassan vahvistamiseen ja *negatiivinen (alijäämäinen)* määrä ilmaisee sen, että menoja joudutaan kattamaan joko olemassa olevia kassavaroja vähentämällä taikka ottamalla lisää lainaa.

Kunnan taseen alijäämä tuli katetuksi ja konsernin alijäämä pieneni alle ”kriisikuntalukujen” (kuva 5) tilikauden 2017 positiivisen tuloksen myötä. Vuonna 2018 taseen oma pääoma vahvistui sekä kunnan että konsernin osalta edelleen. Kunnan tilikauden ylijäämäksi muodostui 0,44 miljoonaa euroa, ja konsernin tulos oli 41 000 euroa, mikä tarkoittaa noin 1,5 miljoonan euron

heikennystä edellisen tilikauden tulokseen. Kunnan osalta tilikauden tulos oli n. 0,74 miljoonaa euroa talousarviota heikompi. Konsernissa on jouduttu tekemään edelleen omaisuuden alaskirjauksia vuonna 2018.

Kuva 6 Kunnan ja kuntakonsernin kumulatiivinen ali/ylijäämä 2011 - 2018.

3.3. Investoinnit

Investointeja toteutettiin vuoden 2018 aikana noin 0,71 milj. euron edestä (2016: 0,26 milj. euroa), kun talousarviossa 2017 oli varauduttu 1,8 miljoonan euron investointeihin. Toimintakertomuksen mukaan tänä vuonna toteutunut investointien arvo on kuitenkin merkittävästi suurempi kuin aiempina vuosina.

- Toteutuneista investoinneista merkittävimmät ovat yhtenäiskoulun sisäilman ongelmien ratkaisemiseksi toteutetut investoinnit (n. 0,45 milj. euroa).
- Päiväkotinvestoinnin lykkäytyminen valitusprosessin takia selittää poikkeaman suurilta osin (n. 1 milj. euroa).

3.4. Strategisten tavoitteiden toteutuminen kuntakonsernissa

Yleiset strategiset tavoitteet

Strategisten tavoitteiden lähtökohtana on ollut visio vuonna 2018: "Itsenäinen Hyrynsalmi välittää aidosti kuntalaisten hyvinvoinnista ja palveluista. Elinvoima kumpuaa ketterydestä ennakkoluulottomasta uudistusaseteestä sekä yhteistyöstä."

Tavoitteen saavuttamiseksi keskityttiin seuraaviin painopisteisiin:

- *Kunnan perustoiminnot sopeutetaan niihin taloudellisiin voimavaroihin, joita kunnalla on käytettävissä. Tämä edellyttää erilaisen yhteistyön tehostamista kaikessa palvelujen tuottamisessa ja kehittämisessä sekä tarvittavien rakenteellisten muutosten läpivientiä avoimesti kokonaisuuden etua tavoitellen. Kaikki kunnan virat ja toimet (myös kuntien yhteiset) on suunnattu palvelemaan kuntalaisten ja kunnan yhteistä palvelutavoitetta.*
- *Organisaation osaamista edistetään aktiivisesti yhdessä eri koulutusorganisaatioiden ja kehittäjätahojen kanssa. Kunta siis kehittää organisaationsa osaamista ja tukee näin oppivan organisaation syntyä, josta hyötyvät erityisesti kuntalaiset, kun palvelut tuotetaan sujuvasti.*
- *Henkilöstöstrategian (koko konsernin osalta) lähtökohtana pidetään sitä, että henkilöstön määrää vähennetään luonnollisen poistuman kautta samassa suhteessa kuin kunnan palvelutarve muuttuu. Henkilöstön osaaminen turvataan työnantajan järjestämän teemakoulutuksen ja omaehtoisen koulutuksen sekä uusien rekrytointi- ja työllistämismenetelmien avulla.*
- *Kuntalaisten hyvinvoinnin lisäämiseen pyritään hyvinvointikertomuksen mukaisesti. Väestöstrategiaa toteutetaan elinkeino- ja palvelustrategian sekä kaavoituksen avulla siten, että kunta on kiinnostava asuinpaikka, vapaa-ajanviettopaikka sekä yritysten sijoittumispaikka. Strategiaa tuetaan järjestämällä koululaisille ja opiskelijoille kesätöitä sekä tukemalla erityisesti erilaisia nuorten ”hankkeita” ja palkitsemalla hyrynsalmelaisia menestyjiä. Kunta pyrkii edistämään myös kuntaan muuttoa ja varautumaan siihen monipuolisella asumisvaihtoehto- ja tonttitarjonnalla.*
- *Kunnan tavoitteena on vaikuttaa omalta osaltaan siihen, että kaikki lakisääteiset palvelut turvataan myös maaseudulla. Palvelujen käytännön järjestämisessä käytetään mahdollisimman paljon hyväksi myös tietoverkkojen ja tietoliikenteen mahdollisuuksia sekä yhteistyötä eri paikallisten toimijoiden, myös kolmannen sektorin, kanssa.*

Toimintakertomuksen mukaan kokonaisuutena kaikilla em. osa-alueilla strategisia tavoitteita on edistetty ja tavoitteissa päästy eteenpäin. Ikääntyvä väestö asettaa haasteita palveluiden tuottamiselle erityisesti poikkeusoloissa.

Kuntakonsernin tavoitteet ja ohjaus

Talousarvion 2018 mukaan Hyrynsalmen kuntakonsernin suunnittelukauden keskeisimmät tavoitteet ovat:

- *konsernin toimintarakenteen virtaviivaistaminen ja selkeyttäminen sekä päällekkäisen päätöksenteon poistaminen*
- *kumulatiivisen konsernialijäämän kattaminen mahdollisimman nopeasti, kuntalain mukaisten tavoitteiden mukaisesti (konsernialijäämät on mahdollista kattaa vuoden 2020 loppuun mennessä)*
- *uutena elementtinä otetaan käyttöön itsearviointi, jonka toimitelimet suorittavat vuosittain tammi-helmikuussa edellisen vuoden toimintaa koskien.*

Taloussuunnitelmassa vuodelle 2018 asetettua kuntakonsernin tulostavoitetta (1,200 milj euroa) ei saavutettu, vaan tulos oli 41 000 euroa.

Toimintakertomuksen perusteella kunta on toiminut aktiivisena omistajana konsernin talouden tervehdyttämiseksi. Kiinteistöyhtiöiden toimitusjohtajan tehtävät on hoidettu myös vuonna 2018 kuntakonsernin sisältä, elinkeinopalveluista. Tyhjiillään olevien asuntojen määrä on edelleen ongelma ja vuokra-asuntojen käyttöaste on heikko (66 %). Kiinteistö Oy Ahmahaka:n

strategisena tavoitteena vuodelle 2018 on ollut tervehdyttää yhtiön taloudellista tilannetta. Tärkeimpinä tervehdyttämistoimenpiteinä on ollut talousarviossa asuntojen myyminen loma-asunnoiksi, purkaminen tai käyttötarkoituksen muutokset. Toiminnallisena tavoitteena vuodelle 2018 on ollut tehokas vuokraustoiminta yhteistyössä sosiaalitoimen kanssa, jossa on onnistuttu kohtalaisesti tilikauden aikana. Asuntoja oli vuoden 2018 lopussa 205 kappaletta. Tyhjiä asuntoja 31.12.2018 oli 75 kpl.

Talousarvion 2018 mukaan Hyrynsalmen kunnan konserniohjeet päivitetään hallintosäännön uusimisen yhteydessä vuoden 2018 alussa. Kunnan hallintosääntö on päivitetty ja hyväksytty valtuustossa loppuvuoden 2018 ja kevään 2019 aikana. Hallintosäännössä viitataan erillisiin konserniohjeisiin, jotka täydentävät hallintosäännön määräyksiä. Tätä on tarkoitus täsmentää erillisellä ohjeella vuoden 2019 aikana. Kuntalain mukaan valtuuston tulee hyväksyä konserniohje (14 §), ja tarkemmista sisältömääräyksistä on säädetty kuntalain 47 §. Tarkastuslautakunta on kiinnittänyt konserniohjeen puuttumiseen huomiota jo vuotta 2017 koskevassa arviointikertomuksessa.

Tarkastuslautakunta seuraa talouden tasapainottamissuunnitelman riittävyttä ja toteutumista aktiivisesti tulevien vuosien arviointitoiminnassaan.

Valtuuston hyväksymän talouden tasapainottamissuunnitelman lähtökohtana on, että toimintakulujen kasvua ei saa syntyä. Tässä keskeisenä edellytyksenä on, että sote-maakuntakuntayhtymän ja Kainuun liiton maksuosuudet pienenevät ja että kunnan konserniyhtiöt pääsevät lähelle nollatulosta. Vuonna 2018 toimintakulut ovat kasvaneet merkittävästi, johtuen erityisesti Kainuun soten alijäämästä. Kunnan osalta tilikauden tulos oli n. 0,74 miljoonaa euroa talousarviota heikompi.

Tarkastuslautakunta on vuoden 2017 arviointikertomuksessa korostanut sen merkitystä, että koko konsernia koskeva talouden hallintaohjelma toteutetaan osana koko konsernin ja kunnan strategiaa vuoden 2018 aikana. Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että kuntakonsernin kokonaisuus varmistetaan aktiivisella omistajuudella ja konserniohjauksella. Vuoden 2018 talousarvion mukaan kunnan ja ”kuntakonsernin perustehtävä määritellään tarkemmin varsinaisessa kuntastrategiassa, jonka valmistelu on käynnissä ja saatetaan loppuun talousarvion valmistelun jälkeen, yhdessä talousarvion täytäntöönpano-ohjeen kanssa”.

Tarkastuslautakunta pyytää kunnanhallitukselta selvitystä

- **konsernia koskevan hallintaohjelman tilanteesta**
- **uuden kuntastrategian valmistelun tilanteesta**
- **konserniohjeen valmistelun tilanteesta**
- **sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan ohjeen valmistelun tilanteesta**
- **millä tavalla vuoden 2018 tavoiteltua heikompi konsernin tulos otetaan kunnan ja tytäryhtiöiden tulevien vuosien tavoitteenasettelussa huomioon, jotta konsernitaseen alijäämät saadaan katettua kohtuullisessa ajassa**
- **minkälaisia keinoja kunnalla on käytettävissä sosiaali- ja terveydenhuollon kustannusten kasvun taittamiseen?**

Kunnanhallitus

Hallintopalvelut

Hallintopalveluiden ja henkilöstöpalveluiden toimintakulut ovat yhteenlaskettuna toteutuneet noin 56 000 euroa talousarviota pienempinä. Kunnan hallinto-, henkilöstö- ja elinkeinopalvelut tuotetaan 5 vakinaisen henkilön sekä osa-aikaisen aluearkkitehdin ja määräaikaisen työhönvalmentajan työpanoksella. Hallintopalvelujen tehtäviä hoitavat

Tarkastuslautakunta pitää hyvänä asiana, että toiminnan kustannuksissa on hallinto-osastolla pystytty säästämään. Talousarvion alittaminen ei saa kuitenkaan tarkoittaa toiminnalle asetetuista tavoitteista tinkimistä tai pienen organisaation ylikuormittamista.

Tarkastuslautakunta pyytää selvitystä

- millä tavalla vuoden 2018 talousarviossa asetettuja strategisia ja toiminnallisia tavoitteita on hallintopalveluissa toteutettu (henkilöstön osaaminen, valmisteluprosessien ja sähköisten palvelujen kehittäminen, kunnan palvelujen kokonaisvaltainen kehittäminen, henkilöstön työhyvinvointi ja työssä jaksamisen tuki jne.)

hallintosihteeri ja kaksi toimistosihteeriä.

Elinkeino- ja matkailutoimi

Elinkeino- ja matkailutoimen tehtävänä on kehittää kunnan yritystoimintaa elinkeinostrategian mukaisesti. Strategisena tavoitteena on tukea Ukkohallan kehittymistä ja turvata maa- ja metsätalouden ja teollisuuden nykyiset työpaikat. Matkailutulotavoite vuonna 2020 on 11–13 miljoonaa euroa (pitää sisällään myös rakentamisen) ja matkailun työllistävyystavoitteena vuonna 2020 on 60–70 henkilötyövuotta (pitää sisällään myös lomarakentamisen työpaikat). Ukkohallan vuokrauskäytössä olevien vuodepaikkojen määrä kasvaa vähintään 150–200 vuodepaikalla. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää vähintään 16–25 lomahuoneiston rakentamista vuokrauskäyttöön.

Kunnan toiminnallinen tavoite on myötävaikuttaa matkailuyritysten liikevaihdon ja työpaikkojen kasvattamiseen 2-4 prosenttiyksiköllä, jolloin Ukkohallan vuokrattavien vuodepaikkojen lukumäärä kasvaisi 75 paikalla ja käyttöasteet kasvaisivat 0 – 0,5 prosenttiyksiköllä. Vuoden 2018 toimenpidetavoitteeksi on asetettu mm. 2-5 lomatontin myyminen ja As Oy Linnalan huoneistojen myynti (2-5 kpl).

Toteuma: Vuoden 2018 aikana Ukkohallassa valmistui 15 lomahuoneistoa. Investointien arvo on n. 1,1 miljoonaa. Hyrynsalmen kunnan alueelle suunniteltiin uusi hankkeita yhteistyössä yrittäjien

kanssa. Hietaniemen alueen investoinnit käynnistyivät alueen yrittäjän toimesta. Asunto Oy Hyrynsalmen Linnalasta myytiin 1 huoneisto, jäljellä on 9 huoneistoa. Myytiin Moisiovaaran tyhjillään olleet rivitalot yritystoimintaan.

Elinkeino- ja matkailupuolen menot ylittyivät 15 140,42 eurolla (14,6 prosentilla) verrattuna talousarvioon. Ylitys johtui Suopotkupallon menojen kasvusta 18 333,62 eurolla. Hankkeiden menot alittuivat verrattuna talousarvioon 15 715,50 eurolla. Talousarvion toteuma oli 74,80 prosenttia. Hankemenoissa pyrittiin säästöihin, jotta Suopotkupallo-tapahtuman aiheuttamat ylitykset saataisiin kompensoitua.

Tarkastuslautakunta katsoo että toimintakertomusraportoinnin perusteella kunnan tavoitteet Ukkohallan alueen kehittämisessä ovat toteutuneet oikeasuuntaisesti.

Edellisvuoden tapaan (ks. kunnanhallituksen lausunto vuoden 2017 arviointikertomuksen havaintoihin) tarkastuslautakunta toivoo jatkossa kiinnitettävän huomiota siihen, että myös strategisten tavoitteiden toteutumisen raportoinnissa seurattaisiin asetettuja tavoitteita, tehtyjä toimenpiteitä ja saavutettuja tuloksia myös pidemmällä aikavälillä kuin yhden vuoden ajalta.

Tarkastuslautakunta toteaa, että talousarviossa esitetty hankerahoitus olisi hyvä raportoida toteuman osalta toimintakertomusraportoinnissa.

Työllistäminen

Vuodelle 2018 asetettujen strategisten tavoitteiden mukaisesti työllisyysasioiden hoidossa pyritään tiiviiseen kunta- ja maakuntayhteistyöhön. Paltamon kunta on tuottanut kunnan työllisyshoidon palvelut vuoden 2018 alusta alkaen Paltamossa sekä sopimusperusteisesti Hyrynsalmella, Ristijärvellä ja Puolangalla. Tammikuussa 2018 palvelu ostettiin vielä Paltamon työvoimayhdistykseltä, mutta helmikuun alusta palvelu on tuotettu oman henkilöstön voimin. Hyrynsalmen työhönvalmentaja aloitti työnsä helmikuun alussa ja työllisyyspalveluiden esimiehenä toimii työllisyyskoordinaattori.

Työllistämistoiminnalle asetettu 190 000 euron budjetti on ylittynyt n. 40 000 eurolla (toteuma 119,3 %). Tarkastuslautakunta kysyy, mistä määrärahojen ylittyminen on aiheutunut?

Tarkastuslautakunta pitää työllisyyspalveluiden toimintaa tärkeänä ja toteaa toimintakertomusraportoinnin perusteella toiminnan olleen varsin monipuolista.

Tarkastuslautakunta kysyy, onko työllistämistoimenpiteiden pitkäaikaisista vaikutuksista tehty seurantaa?

Maaseututoimen talousarvio toteutui suunnitelmaa positiivisemmin. Toimintakulut alittuivat talousarvioon verrattuna noin 6 000 €.

Sivistyslautakunta

Toimintakertomuksen mukaan tavoitteet ovat toteutuneet pääosin suunnitellusti. Sivistyslautakunnan talousarvion toteutumisaste on vuonna 2018 yhteensä 99,9 %.

Aamu- ja iltapäivätoiminnan laatujärjestelmän tekeminen on kesken, perusopetuksen laatutyössä toimintaa mitataan monipuolisesti ja säännöllisesti vuosikellon mukaisesti. Laatukselyihin osallistetaan myös oppilaat sekä heidän huoltajansa. Päivähoidon rakenteen muutoksen työstämistä on jatkettu edelleen, tavoitteena on päiväkoti- ja päiväkotimainen hoito.

Tarkastuslautakunta kiinnittää vuoden 2017 arvioinnin tapaan huomiota sivistyspalvelujen hallinnon toimintakertomusraportointiin, jossa ei ole otettu kantaa asetettujen toiminnallisten tavoitteiden toteutumiseen asetetuilla mittareilla. Tarkastuslautakunta suosittelee, että toiminnalliset tavoitteet, niiden toteutumista kuvaavat mittarit sekä toteutumisen seuranta ja raportointi järjestetään niin, että voidaan varmistua valtuuston asettamien strategisten ja toiminnallisten tavoitteiden toteutumisesta tilikaudella.

Varhaiskasvatus

Henkilöstölle on järjestetty koulutusta työyhteisötaitoihin (4 kertaa vuonna 2019). Lisäksi on osallistuttu Kainuun alueen yhteisiin varhaiskasvatuksen koulutuksiin. Yhteistyön tiivistäminen oman kunnan toimijoiden kanssa on sujunut hyvin.

Kunnassa toimi vuoden 2018 aikana neljä ryhmäperhepäiväkotia.

Lasten kotihoidontuen määrärahat alittuivat noin 22 500 euroa vuonna 2018. Vuonna 2018 kotihoidontuen turvin hoidettiin kotona kuukausittain keskimäärin 27,25 lasta.

Varhaiskasvatuksen kokonaismenot (324 €/asukas) ovat laskeneet hieman vuosien 2016 (348 eur/as) ja 2017 (342 eur/as). Toimintakulut ovat toteutuneet talousarvion mukaisesti, mutta toimintatuottojen kertyminen on ollut n. 5 500 euroa budjetoitua heikompaa.

Tarkastuslautakunta pitää hyvänä asiana, että henkilöstön osaamiseen ja työilmapiiriin on kiinnitetty huomiota ja kohdistettu panoksia, näihin liittyvien toimenpiteiden toivotaan jatkuvan. Kehittämisenäkökulmana tarkastuslautakunta haluaa tuoda esiin toimintakertomusraportoinnin kehittämisen edelleen siltä osin, että toimintakertomuksessa tuotaisiin esiin valtuuston asettamien taloudellisten ja toiminnallisten tavoitteiden toteutumisen kannalta tarpeelliset ja olennaiset tiedot.

Perusopetus

Perusopetuksen tavoitteet ovat pääasiassa toteutuneet muulta osin paitsi kansainvälistymistavoitteen ja kouluverkkoselvityksen osalta. Kouluverkkoselvitystä ei ole tehty, mutta on selvitetty Moisiovaaran koulun oppilastilanne ja päätetty jatkoseurannasta.

Perusopetuksen toiminnan yhtenä keskeisenä tekijänä vuonna 2018 on ollut uuden opetussuunnitelman käyttöönoton jatkaminen 8. luokalla. Yhtenäiskoulu on toiminut väistötiloissa entisen Iston koulun ja lukion tiloissa sisäilmaongelmien takia maaliskuusta 2017 lähtien. Saneerattuihin tiloihin Kaarnatielle muutettiin lokakuussa 2018.

Koulukuljetukset on kilpailutettu vuonna 2018.

Perusopetuksen oppilasmäärä on ollut edelleen laskeva, ja nettomenot oppilasta kohden ovat kasvaneet yli 2 600 euroa. Kustannukset ovat kasvaneet edelliseen vuoteen nähden noin 2 %.

Yhteistyö palvelujen tuottamisessa mm. Ristijärven kunnan sekä Oulun yliopiston Kajaanin yliopistokeskuksen ja Kajaanin ammattikorkeakoulun Aikuis- ja täydennyskoulutuspalveluiden (Aikopa) kanssa on toiminut hyvin.

Perusopetuksen toteuma suhteessa muutettuun talousarvioon on 100,2 %. Kunnanvaltuusto myönsi yhtenäiskoululle 30.000 euron lisämäärärahan kirjojen ja koulutarvikkeiden hankintaan (KV §27 25.9.2018), joilla korvattiin sisäilmaongelman takia poistettut oppikirjat ja koulutarvikkeet.

Tarkastuslautakunta pitää edelleen hyvänä asiana onnistunutta yhteistyötä muiden kuntien ja koulutustoimijoiden kanssa.

Tarkastuslautakunta kiinnittää huomiota kasvaneisiin kustannuksiin, ja pitää kouluverkon selvittämistä tärkeänä pitkän aikavälin suunnittelun kannalta. Tarkastuslautakunta kysyy, miksi oppilaskohtaiset kustannukset ovat kasvaneet?

Kansalaisopiston toteuttamat opetustunnit (1509 h) jäivät tavoitteesta (2000 h), ja laskivat myös edellisvuoden tilanteesta (1727 h). Myös kansalaisopiston oppilasmäärä jatkoi laskuaan. Talousarvioon nähden kansalaisopisto alitti budjettinsa noin 11 400 eurolla. Tuntia kohden jaettu kustannus on kasvanut vuodesta 2012 lähtien lähes 20 eurolla, mutta asukaskohtainen kustannus on vaihdellut vuosina 2014-2018 62,5 – 65,92 euron välillä. Oppilaiden määrä laski edellisvuodesta 187 opiskelijaan opiskelijaan (2017: 211).

Kirjastopalvelujen osalta ei saavutettu vuodelle 2018 asetettuja vuosilainatavoitteita, mutta kävijämäärätavoite ylittyi. Fyysiset käynnit ylittyivät 9 %. Kirjastopalvelujen asukaskohtainen kustannus on kasvanut vuodesta 2014 lähtien n. 16,5 eurolla. Kirjaston palveluaikatavoitteet saavutettiin ja omatoimiaukioloaika oli jopa 44 tuntia viikossa (tavoite 30 h/vko).

Kulttuurin-, vapaa-ajan ja nuorisotoimen toiminnalliset tavoitteet toteutuivat pääosin. Tarkastuslautakunta kiinnittää huomiota nuorisotoimen toteutuneisiin tavoitteisiin ja pitää tärkeänä että kunta pystyy nuorisotilatoiminnan, kerhojen sekä muiden lasten ja nuorten tapahtumien kautta tavoittamaan alueen lapsia ja nuoria.

Tarkastuslautakunta kiinnittää huomiota kansalaisopiston edelleen jatkuvaan opetustuntien ja oppilasmäärän laskuun, ja pyytää kunnanhallituksen lausuntoa kansalaisopistotoiminnan tulevaisuuden kehittämistavoitteista.

Tarkastuslautakunta on tyytyväinen nuorisotoimen toteutuneisiin saavutettavuus- ja osallistumistavoitteisiin.

Ympäristölautakunta

Ympäristölautakunnalle kuuluvissa tehtävissä tavoitteet saavutettiin.

Ympäristölautakunnan kustannukset ovat kasvaneet vuoden 2017 toteumasta n. 0,11 miljoonalla eurolla. Talousarvion toteuma on 102,3 %, mikä tarkoittaa n. 27 000 euron ylitystä suhteessa muutostalousarvioon.

Tekninen ja valvontatoimi -tulosalueen talousarvio ylittyi 8 000 eurolla.

Kaavoituksen, rakennusvalvonnan ja mittauksen osalta talousarvio alittui n. 50 000 eurolla (toteuma 82,3 %). Toiminnan nettokustannukset (euroa/asukas) pysyivät edellisen vuoden tasolla. Toimintatuotot olivat arvioitua suuremmat, johtuen mm. tuulivoimarakennuslupamaksuista, joita saatiin 33 000 €. Rakennuslupien ja toimenpidelupien määrä on kasvanut edellisestä vuodesta.

Liikenneväylien toiminnallisiin ja taloudellisiin tavoitteisiin on päästy. Urakka-alueiden optio käytettiin vuosille 2018-2020, lukuun ottamatta urakka-alue 4, joka kilpailutettiin. Teiden kunnossapidon kustannukset asukasta kohden ovat laskeneet Ukkohallan kaavateiden ja yksityisteiden osalta, mutta kasvaneet hieman kirkonkylän kaavateiden osalta. Talousarvion toteuma-% oli 95,1 % ja alitusta 13,4 tuhatta euroa.

Liikuntapaikkojen ja yleisten alueiden osalta talousarvio on ylittynyt n. 30 tuhannella eurolla, mikä sisältää myös budjetoitua paremmin toteutuneet metsänmyyntitulot. Liikuntapaikkojen kunnossapidon kustannus euroa/asukas on ollut vuonna 2018 suurempi kuin vuosina 2016 ja 2017. Palkkakustannukset nousivat määräaikaisten työntekijöiden vuoksi.

Kiinteistöjen toimintakatteen toteuma on 110 % talousarviosta, mikä tarkoittaa noin 40 tuhannen euron ylitystä muutostalousarvioon nähden. Teollisuustilojen muutostyöt aiheuttivat kustannusylityksiä. Kustannukset ovat nousseet vuodesta 2017 yhteensä noin 104 tuhatta euroa. Talousarvion mukaan taloudellista tehokkuutta parannetaan siten, että ensisijaisesti tyhjillään tai vajaakäytössä olevia kiinteistöjä pyritään edelleen myymään tai vuokraamaan. Myytäväksi on esitetty vuoden 2018 talousarviossa entisen Teematuotteen tilat, toteutumisesta ei ole raportoitu toimintakertomuksessa.

Konevarikon talousarvion toteuma on 73 %.

Ruoka- ja siivoushuollon tulos on toteutunut talousarviota heikommalla tasolla (erotus noin 30 000). Toimintakertomuksessa on selvitetty aiheutuneiden ylitysten perusteita. Ateriapalveluiden suoritteiden määrä on laskenut edelliseen vuoteen n. 2 %, mikä tarkoittaa

Tarkastuslautakunta pyytää selvitystä,

- talousarvion mukaisten ruoka- ja siivoushuollon mittareiden toteutumisesta ja kehityksestä (€/tuotettu ateria, €/siivottu m²)
- tyhjillään tai vajaakäytössä olevien kiinteistöjen määrästä ja niihin kohdistuvista toimenpidetavoitteista tulevina vuosina

vajaan 3000 aterian vähennystä. Tarkastuslautakunta huomauttaa, että tavoitteenasetannassa esitettyjä toiminnan tehokkuuden mittareita ei ole raportoitu toimintakertomuksessa (€/tuotettu ateria, €/siivottu m²).

4. Sidonnaisuudet

Uuden kuntalain 84 § ja 121 § mukaan tarkastuslautakunnan tehtävänä on valvoa sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamista ja saattaa ilmoitukset valtuustolle tiedoksi. Uuden kuntalain myötä sidonnaisuuksien ilmoittaminen tulee lakisääteiseksi vuonna 2017 valittavan valtuuston toimikauden alusta lukien.

Tarkastuslautakunta toteaa, että sidonnaisuusilmoitukset on laadittu ja julkaistu kunnan nettisivuilla.

5. Tarkastuslautakunnan vuoden 2018 havaintojen ja arviointien yhteenveto

- Tarkastuslautakunta on tyytyväinen, että kunnan keskeisiä strategisia tavoitteita on viety tilikaudella eteenpäin, kunnan taloutta ollaan saamassa tasapainoon sekä valtuuston asettamat toiminnan ja talouden tavoitteet ovat pääosin toteutuneet. Tarkastuslautakunta on kuitenkin huolissaan heikentyneiden kunnallisverotuottojen ja kasvaneiden toimintakustannusten tuomista paineista kunnan ja konsernin talouden **kestävyydelle**. Tarkastuslautakunta seuraa talouden tasapainottamissuunnitelman riittävyttä ja toteutumista aktiivisesti tulevien vuosien arviointitoiminnassaan.
- Tarkastuslautakunta pyytää edellä esitettyjä selvityksiä ja lisätietoja toiminnan ja talouden tavoitteiden saavuttamisesta, sekä kuntastrategiaan, konsernin talouden hallintaan ja konserniohjeiden valmisteluun liittyvistä tiedoista.
- Tarkastuslautakunta on kiinnittänyt aiemmissakin arviointikertomuksissa huomiota tavoitteiden asettamiseen ja toteumaraportointiin. Tarkastuslautakunta voi ilokseen todeta, että edellisen vuoden arviointikertomuksessa esitettyjä suosituksia on monilta osin noudatettu tämän vuoden toimintakertomuksessa. **Tarkastuslautakunta kuitenkin muistuttaa edelleen, että tavoitteiden tulee olla strategialähtöisiä ja tavoitteiden toteutumisen raportoinnin tulisi olla johdonmukaista suhteessa talousarvion taloudellisiin ja toiminnallisiin tavoitteisiin.**

Hyrnsalmella 9.5.2019

Hyrnsalmen tarkastuslautakunta

Helka Tolonen
puheenjohtaja

Heikkinen Asta
varapuheenjohtaja

Kempainen Esa
jäsen

Paavo Kinnunen
varajäsen

Pesola Leila
varajäsen

Remes Pentti
jäsen